

Sanoja sille, jolle sanoja ei ole

Toukokuun vaihtuessa kesäkuuhun jäin kesätauolle työstäni Kalajoen rovastikunnan perheasiain neuvottelukeskukseen johtajana. Edellisen kesän tapaan aloitin muutaman kuukauden mittaisen tutkimusjakson Kirkon tutkimuskeskuksen stipendiaattina. Tein väitöskirjaa esseisti, TT Juhani Rekolan (1916–1986) teologiasta. Ensimmäisenä monografiaväitöskirjana se pyrkii antamaan kokonaiskuvan Rekolan teologisesta ajattelusta Jumala-kokemuksen eri ulottuvuuksien kautta. Analysoin Rekolan esseiden kuvauksia Jumalan poissaolon, olemassaolon ja läsnäolon kokemuksista. Tutkimusaiheeni liittyy Kirkon tutkimuskeskuksen painopistealueeseen Kirkon usko ja uskon kieli.

Pitkä paistoaika

Vuonna 2016 esseistipappi Juhani Rekolan syntymästä tuli kuluneeksi 100 vuotta ja hänen ajatteluaan elämän traagisuudesta nostettiin esiin mediassa. Samana vuonna kotikirkkoni Ylivieskassa paloi raunioiksi pääsiäisyönä. Jo ennestään tutut Rekolan kirjat alkoivat puhutella uudella tavalla. Elämän traagisuus ja rajallisuus tuli konkreettisella tavalla lähelle. Oli aika toteuttaa kymmenen vuotta mukana kulkenut haave jatko-opinnoista.

Aloitin systemaattisen teologian jatko-opinnot vuonna 2017 Itä-Suomen yliopistossa. Opiskelin ensin kappalaisen viran ohessa, sitten aikuiskoulutustuella ja vuodesta 2019 eri mittaisilla Kirkon tutkimuskeskuksen apurahoilla. Viimeiset vuodet olen edistänyt käsikirjoitusta lyhyillä opintovapailta. Useat lyhyet apurahajaksot ovat mahdollistaneet sekä uuden työn aloittamisen kirkon perheneuvonnassa että väitöskirjan sysäyksittäisen edistämisen.

Kirjailija Natalie Goldbergin mukaan ei riitä, että on ainekset kakkuun. Tarvitaan myös uuni ja paistoaika. Nopealle tuskastuttavan pitkä paistoaika. Yrtin jo alkuvuodesta ottaa kakkua uunista ulos, mutta ohjaajat kehottivat jatkamaan paistoaikaa. Rekolan kuvaamia kokemuksia Jumalan poissaolosta, olemassaolosta ja läsnäolosta on pohdittava lisää.

Haasteen tutkimukselle asettaa systeemin rakentaminen ajattelusta, jossa käsitteitä ei määritellä tarkasti, ja joka ei ole rakenteeltaan systemaattista. Osittain haaste johtuu Rekolan kirjallisuuden lajista, esseestä. Saksalaisen esseistin Theodor Adornon mukaan esse välttää tietoisesti systeemejä eikä määrittele käsitteitä tarkasti. Esse ottaa malliksi normaalin ajattelun, jossa on kysymys toisiaan risteävien ja seuraavien ajatusten verkon jännitteisyydestä.

Ajankohtainen ja luova Rekola

Juhani Rekola oli Tukholman suomalaisen seurakunnan pappi. Hän kirjoitti esseitä suomalaisiin lehtiin vuosina 1953–1986, ja Kirjapaja on julkaissut hänen 11 esseeteostaan. Rekola sai kirkon kirjallisuuspalkinnon vuonna 1977. Rekolassa yhdistyy mielenkiintoisella tavalla kulttuuripersoonaa ja alkoholisti- ja vankilatyötä tekevä sielunhoitaja.

Rekolan ensimmäinen esseeteos *Kuitenkin Jumala on*, julkaistiin vuonna 1968 ja viimeisin teos *Kirkas mystiikka* julkaistiin postuumisti vuonna 2019. Rekolan kuvaamat kokemukset Jumalasta ja maailmasta ovat hämmästyttävän ajankohtaisia. Esimerkiksi vuonna 2019 alkanut koronavirusepidemia on konkreettisesti osoittanut, että kaikki olemme samalla viivalla: ”Mitään ylimääräisiä etuja ei meille ole annettu. Tiellä ovat samat kivet, nousut, laskut. Kaikilla meillä on sama ihmisen, hädän tie.” (Rekola 1970, 142.)

Rekolan teologiasta on usein nostettu esiin kokemus maailman traagisuudesta ja Jumalan poissaolosta. Vähemmälle huomiolle on jäänyt mystinen näky Jumalan lähestymisestä: ”Toisaalta minussa on tapahtunut jo vuosia sitten alkanut muuttuminen, jota ei ole aivan helppo jäsentää edelliseen. On tapahtunut käänne tulevaan. [––] Juuri tulevassa koen Jumalan lähestymisen. Muualla on vain muuri. Edessä on vapaa kohta. Siinä tapahtuu jotakin. Sieltä virtaa jotakin vastaan. Sieltä tulee Jumala.” (Rekola 2019, 88, 89.)

Minua on erityisesti kiehtonut Rekolan luoma käsite ”asiallisuus suurenmoisissa kehyksissä”. Se on yritys löytää synteisi Jumalan poissaolon kokemuksen ja Jumalan läsnäolon näyn välille. ’Asiallisuus’ viittaa tämän maailman ehtoihin ja ’suurenmoiset kehykset’ viittaavat Jumalan lähestymiseen tulevassa. Tälle rinnakkainen käsite on ”päivänkirkas mystiikka”, jonka Rekola on löytänyt Robert Musilin romaanista *Mies vailla ominaisuuksia*. ”Päivänkirkkaan mystiikan” käsitteessä yhdistyvät järki ja usko, matematiikka ja mystiikka. Esseissään Rekola luo kieltä puhua Jumala-kokemuksen eri ulottuvuuksista. Uusilla käsitteillään hän etsii sanoja sille, jolle sanoja ei ole.

Ihmismielen risteileviä ajatuksia

Kirkon perheneuvojana kohtaan ihmisiä parisuhteen ja perhe-elämän kriiseissä. Esseiden tutkiminen on auttanut ymmärtämään ihmismielen risteileviä ajatuksia ja sanojen etsimistä niille. Ihmiset kantavat usein kokemusta toisen ihmisen poissaolosta, henkisestä tai fyysisestä, lapsuuden ja aikuisuuden tärkeimmässä ihmissuhteissa. Ja kuitenkin he kantavat mukanaan myös näkyä läsnäolosta, toisen lähestymisestä ja yhteyden löytymisestä. Kokemus toisen, ihmisen tai Jumalan, poissaolosta on kipeä, mutta näky lähestymisestä tuo toivon läsnäolosta.

Toivo näkyy myös Ylivieskan kirkon raunioilla, jonka viereen on rakennettu uusi kirkko. Viisi vuotta tuhopolton jälkeen, pääsiäisenä 2021 vihittiin käyttöön moderni keskiaikaistyylinen Pyhän kolminaisuuden kirkko. Uuteen kirkkoon valo ei tule suoraan ikkunoista vaan epäsuorasti ylhäältä.

Anne Sumela

Kirjoitus on julkaistu aiemmin Kirkon tutkimuskeskuksen Kirkko ja tutkimus blogissa 15.6.2021